

PROVET I SAMHÄLLSLÄRA 12.3.2014 BESKRIVNING AV GODA SVAR

De beskrivningar av svarens innehåll som ges här är inte bindande för studentexamensnämndens bedömning. Censorerna beslutar om de kriterier som används i den slutgiltiga bedömningen.

De centrala bedömningsgrunderna i provet i samhällslära är examinandens innehållsmässiga kunskaper i ämnet och ett tillbörligt och precist bruk av centrala begrepp inom samhällsläran. En bedömningsgrund är också examinandens förmåga att tolka och att kritiskt bedöma information som beskriver samhällsliga fenomen, att dra slutsatser från den och att jämföra tolkningar av samhällsliga frågor samt att ta ställning till dem med hjälp av motiveringar. I de uppgifter som innehåller flera deluppgifter kan maximiantalet poäng per deluppgift meddelas i samband med uppgiften men svaret bedöms som en helhet.

Uppgift 1

I svaret behandlar examinanden temat t.ex. med utgångspunkt i riksdags- och kommunalval. Bland följderna kan nämnas t.ex. ungdomars intresse för politik och samhällsfrågor samt synligheten för ämnen som berör ungdomar i valen, förändringar i kandidatuppställningen samt att en sänkning av rösträttsåldern kunde göra att det uppstår krav på att sänka även andra åldersgränser. I svaret kan examinanden också förklara varför det är möjligt att reformen inte skulle få några större konsekvenser. Som stöd för slutsatserna presenteras information om t.ex. ungdomars samhällsdeltagande och om medborgarnas valbeteende.

Uppgift 2

I svaret behandlar examinanden såväl orsakerna till som följderna av utvecklingen. Att andelen ensamstående ökar kan bl.a. förklaras med hur den förbättrade levnadsstandarden har påverkat t.ex. ungdomars och åldringars möjligheter att bo ensamma. I svaret kan examinanden också begrunda hurdana förändringar i livsstil och kultur som återspeglas i utvecklingen. Som följder kan examinanden ta upp t.ex. hur förändringen har påverkat bostadsproduktionen, socialpolitiken och hushållens konsumtion.

Uppgift 3

Inkomstskillnaderna har ökat under den period som diagrammet visar. Samtligas realinkomster har ökat, men utvecklingen har sett olika ut i olika inkomstgrupper. Höginkomsttagarnas realinkomster har ökat mest, men tillväxten har varit ojämn. Av svaret framgår att examinandan förstår begreppet indextal och att han eller hon läser diagrammet på rätt sätt. Realinkomsternas ökning beror på den ekonomiska tillväxten. Att inkomstskillnaderna vuxit förklaras av att de högsta lönerna och t.ex. kapitalinkomsterna har ökat. Dessa varierar beroende på den ekonomiska konjunkturen. Att inkomstökningen varit mindre bland låginkomsttagarna beror bl.a. på arbetslöshet, deltidsarbete och på att inkomstöverföringarna ökat mindre än andra inkomster.

Uppgift 4

I svaret diskuteras faktorer som inverkar på de nämnda produkternas och tjänsternas pris, t.ex. priset på råvaror och arbete, konkurrensen mellan producenter och beskattningen av produkterna samt faktorer som inverkar på efterfrågan, t.ex. kvaliteten på produkten. I svaret beaktas att marknaderna för produkterna är olika. Detsamma gäller producenterna (t.ex. den privata och den offentliga sektorn som producent av tandläkartjänster). Examinanden redogör för de aktuella produkternas prisbildning inom ramen för den finländska ekonomin och det finländska samhället och visar samtidigt kunskap om ekonomi och samhälle.

Uppgift 5

En medborgare med rättskapacitet har vissa i lag stadgade rättigheter och skyldigheter, t.ex. de grundläggande rättigheter som anges i grundlagen. En medborgare med rättshandlingsförmåga har rätt till vissa rättshandlingar, t.ex. att göra affärer. Lagstiftningen begränsar rättshandlingsförmågan bl.a. på basis av ålder (för t.ex. omyndiga personer) eller tjänsteställning (bristande behörighet). Om begränsning av grundläggande rättigheter och rättshandlingsförmåga föreskrivs i lag. En omyndig person kan förordnas en intressebevakare som måste ge sitt tillstånd till mer omfattande rättshandlingar. Av svaret framgår att examinandan förstått skillnaden mellan begreppen. De belyses även med exempel.

Uppgift 6

Emma är inte myndig, vilket innebär att hennes föräldrar har rätt att häva hennes arbetsavtal ifall de anser att anställningsförhållandet påverkar hennes skolgång på ett negativt sätt. Dessutom är hon tvungen att arbeta natt, vilket är förbjudet enligt förordningen om arbetarskydd för unga arbetstagare. Arbetsgivaren har rätt att avbryta anställningsförhållandet om arbetstagaren på ett allvarligt sätt försummar sina uppgifter, ignorerar arbets säkerheten eller uppträder berusad eller drogpåverkad upprepade gånger. Om arbetstagaren utan att meddela arbetsgivaren är frånvarande från arbetet i sju dygn är även det en grund för att avbryta anställningsförhållandet. Arbetstagaren kan avbryta anställningsförhållandet om arbetsgivaren på ett allvarligt sätt bryter mot villkoren för anställningsförhållandet, t.ex. då det gäller utbetalning av lön. Av svaret framgår skillnaden mellan uppsägning och avbrytande av anställningsförhållande.

Uppgift 7

Samtliga ingår i Europeiska unionens lagstiftning. Medlemsländerna måste stifta eller förändra sina egna lagar i enlighet med direktiven. Medlemsländerna är skyldiga att genomföra direktiven inom en viss tid, men de nationella myndigheterna får själva besluta om formerna och metoderna. Unionens beslut gäller vissa enskilda fall. De är bindande rättsakter. Unionens förordningar är likvärdiga med inhemska lagar och direkt tillämpliga. Om det finns en nationell lag som strider mot förordningen har den senare företräde.

Uppgift 8

Ashton anser att den människorättsliga situationen i Europa är god och att den fortfarande utvecklas, vilket också framgår av att EU tilldelats Nobels fredspris. Enligt Ojanen har skuld-krisen i Europa äventyrat de mänskliga rättigheterna särskilt i de krisdrabbade länderna i Sydeuropa. I svaret diskuterar examinandens skribenternas ställning och hur den möjligtvis avspeglar sig i deras tolkningar. I svaret behandlas Maastrichtsavtalets betydelse för regleringen av medborgarnas grundläggande rättigheter i Europeiska unionen. Till de grundläggande rättigheterna hör bl.a. rörelsefriheten, röst- och valrätten, rätten till diplomat- och konsulathjälp samt rätten att vända sig till unionens justitieombudsman. Av svaret framgår också principen om att alla medborgare i unionen ska behandlas jämlikt samt unionens strävanden efter att gynna medborgarnas initiativförmåga och göra myndigheternas verksamhet mer offentlig.

Uppgift +9

Den demografiska försörjningskvoten förklaras som antalet barn och personer i pensionsåldern i förhållande till antalet personer i arbetsför ålder (i allmänhet per 100 personer i arbetsför ålder). Examinanden gör utifrån figuren en korrekt tolkning av försörjningskvotens utveckling 1865–2011 och fäster även uppmärksamhet vid hur andelen barn och personer i pensionsåldern förändrades under perioden i fråga. I svaret diskuteras vilken effekt utvecklingen av försörjningskvoten haft på landets ekonomiska utveckling, t.ex. vad en förändrad andel personer i arbetsför ålder betydde för förändringar i produktionsvillkoren och för efterfrågan under perioden i fråga. Examinanden noterar skillnader i citaten vad gäller t.ex. den åldrande finländska befolkningen och huruvida den betraktas som ett allvarligt hot mot ekonomin samt vilken ekonomisk politik och skattepolitik som anses bäst för att det ska vara möjligt att förbereda sig för förändringar i försörjningskvoten. I svaret diskuterar examinandens på vilket sätt tolkningen av ståndpunkterna påverkas av vem som framför åsikten och vilket publikationsforum det handlar om.

Uppgift +10

a)

Kandidaterna medverkade aktivt på sociala medier, väljarna föredrog dock mestadels att följa valkampanjen i traditionella medier. Endast en marginell grupp inom väljarkåren följde aktivt sociala medier. Examinanden hänvisar i sitt svar till tabellernas innehåll. (3 p.)

b)

Examinanden kan till exempel diskutera riksdagskandidaternas behov av synlighet och de sociala mediernas fördelar och nackdelar som medel för kandidaternas marknadsföring, detta med tanke på valets karaktär som personval. I ett gott svar för examinandens även ett resonemang kring det faktum att en del av de traditionella medierna verkar lokalt och regionalt och att valet genomförs i valkretsar, vilket understryker de lokala mediernas betydelse. De sociala medierna är till sin natur öppnare, vilket gör det lättare att skapa synlighet för kandidaterna och deras åsikter. De sociala medierna gör även att kandidaterna blir mer jämlika. De ger också politikerna nya möjligheter att föra fram sina åsikter mellan valen samt skapar nya förutsättningar för en diskussion mellan medborgarna, bildande av olika grupperingar samt politisk aktivitet. (6 p.)